

OCT. '45.

De vluchteling in zijn schuilplaats.

(Blaadje dat in bezettingstijd geestelijke steun
trachtte te geven aan ALLE onderdrukkers!)

Wat de toekomst brengen moge
Mij geleid des Heeren hand
Moedig zie ik den dag
Naar het omliggende land

Leer mij volgen zonder vragen
Vader wat Gij doet is goed
Leer mij slechts het heden dragen
Met een zedig blikken woord.

Commissie van redactie: Dr. G. J. KUIJL, H. B. VAN SOEST, B. W. GESINK Jr.
Drukker: D. RIJGERS, Vasserveid.

Bevrijd!

Dit laatste nummer van

„De vluchteling in zijn schuilplaats“

wordt als een herinneringsboekje aan den onderdrukkertijd uitgegeven in een oplage van 12000 exemplaren tegen den minimumprijs van f 1.-

De totale netto-opbrengst zal ter beschikking gesteld worden van

H.M. DE KONINGIN

als verzoeken om de in dien vorm te worden opgenomen betrekkingen van in den strijd gevallen Vrijwillers gevallen.

Indicatie en Uitgever.

De vluchteling in zijn schuilplaats.

(Blaadje dat in bezettingstijd geestelijke steun
trachtte te geven aan ALLE onderduikers!)

Wat de toekomst brengen moge
Mij geleid des Heeren hand
Moedig ala ik dus de oogen
Naar het onbekende land

Leer mij volgen zonder vragen
Vader wat Gij doet is goed
Leer mij slechts het heden dragen
Met een rustig kalme moed.

Commissie van redactie: Da. G. P. KLIJN, H. B. VAN BRAAK, D. W. GESINK Jr.
Drukker: D. RUTGERS, Varsseveld.

Bevrijd.

Ons Afscheidsnummer . . . .

Nu de vluchteling uit zijn schuilplaats te voorschijn gekomen is en de onderduiker weer op vrije voeten rond mag gaan, kunnen wij het niet laten nog eenmaal ons krantje te laten verschijnen, dat in een deel van onze bezettingstijd voor zovele onderduikers een goede makker en geestelijke steun geweest is.

Wij hebben Da. Klijn, die vanaf het eerste nummer steeds zijn bijdrage heeft gegeven, verzocht ook voor dit laatste nummer nog eens een preek te schrijven, een afscheidspreek aan al onze onbekende vrienden, die ondergedoken zaten in onze Achterhoek en in allerlei streken, verder in het land.

In een ander artikel vertellen wij nog iets over de lotgevallen van

„De vluchteling in zijn schuilplaats”

GEDURENDE ZIJN ILLEGAAL BESTAAN.

Ontkomen!

Onze ziel is ontkomen als de vogel uit de strik van den vogelaar; de strik is gebroken en wij zijn ontkomen!
Psalm 124 : 7

Het is voor duizenden onderduikers in ons land en zeker ook voor duizenden lezers van ons krantje een zucht van verlichting geweest, toen zij eindelijk in een vrij land zich weer vrij konden vertoonen en bewegen.

Ontkomen!

Jarenlang ondergedoken, altijd op je hoede, vaak gezocht en achtervolgd, ver van huis en familie in de meeste gevallen, en nu: vrij, nu verlost van tyrannie, nu ineens dat heerlijke gevoel van bewegingsvrijheid, te kunnen gaan en staan, waar je wil. Geen wonder, dat wij het in de eerste dagen nog niet op konden en er nog aan wennen moesten, als vrije Nederlanders ongehindert onzen weg te kunnen gaan.

In die moeilijke onderduikersjaren hebben wij ons vaak laten troosten en bemoedigen door den bijbel. Dat hebben wij ook met ons krantje telkens bedoeld: onze ondergedoken vrienden, die van de kerkgang verstoken waren, de weg naar Boven wijzen, hen heenwijzen naar de troost en de genade van God, die er in Jezus Christus ook voor hen was, hen wakker maken voor het Woord van God, dat juist in moeilijke en onzekere omstandigheden zoo duidelijk tot ons spreken wil. En wat heeft dat Woord vaak juist voor ons duidelijk gesproken. Ik denk slechts aan die preek, die dr. Berkhof eens in ons blad geschreven heeft over den ondergedoken David, die zich moest verbergen voor de tyrannie van Saul, maar die zich in zijn hol, de spelonk van Adullam, sterkte in den Heer, zijn God.

Vandaar, dat wij natuurlijk ook voor dit laatste woord tot onze nu weer opgedoken onderduikers zoeken naar een woord uit den bijbel om er onze dankbaarheid en onze blijdschap over onze verlossing in te uiten.

En dan vinden wij in den 124sten Psalm dat beeld van den strik, die gebroken is, zoodat de vogel kon ontkomen. Wij herinneren ons misschien uit onze jongensjaren, hoe dat ging met dat vogels vangen. Daar werd een paardenharen strik in de struiken gehangen met een paar verleidelijke bessen er bij en daar kwamen de vogels op af. Maar als zij naar de bessen bapten, gleed de dunne paardenhaar dicht om hun hals en zij hingen zichzelf op en spartelden zich dood.

Wij zullen nu maar niet parmantig gaan beweren, dat wij daar toch maar niet ingetrapt zijn en ons hoofd niet in de strop gestoken hebben, zooals zoovale anderen. Er zijn er velen, die geen kans gehad hebben om onder te duiken bij barmhartige boeren en zoo, wel met voortdurend uitkijken en oppassen, maar toch weldoorvoed, door den oorlogstijd heen te komen. Er zijn er velen, die óók tegen hun wil, uit de reeds hongerijde steden met geweld door den vijand zijn weggesleept om voor hem te werken ver buiten het Vaderland. Wij zullen hen niet oordeelen of ons boven hen ver-

heffen. Wij kunnen alleen maar hopen en bidden, dat zij uit de Duitsche hel mogen terugkeeren. Maar ik bedoel eigenlijk met dat beeld, dat ons heele volk, wij onderduikers erbij, in den strik zat, die de listige vogelaar om ons heen geworpen had. Hij had veel verleidelijke bessen uitgehangen in het begin, maar de overgrootte meerderheid van ons volk lustte die niet. Dan maar zonder bessen en de strik werd aangehaald, al meer en meer, elk oorlogsjaar nauwer. Wat werd het benauwd in die strik voor ons volk! Wat heeft het gesparteld voor zijn leven, tot het laatste gestreden in zijn doodstrijd! En hoevelen zijn gestikt in den wreeden strik . . . .

Maar . . . . onze ziel, d.w.z. ons leven, is ontkomen als een vogel uit den strik des vogelvangens. Hoe komt dat? De tekst zegt het er meteen bij: De strik is gebroken.

Dat woord werpt het juiste licht op onze bevrijding. Het is een ongedachte, ja zelfs een onverdiende uitredding geweest. Het was een daad Gods.

Een jongen, die uit Deutschland heelhuids hier kwam, vroeg mij dezer dagen: Dominé, kan u mij dat verklaren, hoe dat bestaat dat ik, die, sinds ik van de Zondagschool af ging, nooit meer wat om God of Godsdienst gegeven heb, toch gespaard ben en hier nu veilig zit? Ik heb van het eene bombardement in het andere geleefd en ik heb nog geen schrammetje opgelopen. Hoe bestaat dat, Dominé?

Het was een eerlijke kerel, die dat vroeg. Hij vond het zelf niet heelemaal kloppen, dat hij er zoo genadig was afgekomen. Toch eigenlijk had hij wel wat anders verdiend met zijn onverschillige leven.

Ik heb hem maar eenvoudig geantwoord, met het beeld uit onzen tekst: Jò, weet je wat dat is? De strik is gebroken! Je hebt er jezelf niet uitgesparteld, je bent er niet met je eigen kracht of handigheid uitgekomen, maar Gods hand heeft die strik voor jou gebroken en nu ben je ontkomen, omdat God je de weg tot ontkoming geopend heeft. En dat dat jou, zoo'n onverschillig heer vroeger, overkomt, dat is nu, wat de bijbel noemt: genade, van jou kant niets, van Gods kant alles, van jou alleen onverschilligheid, eigenwijsheid, blindemannetje spelen met zonde en schuld, van God alleen goedheid, trouw, bewaring, vergeving en liefde.

Ik hoop dat velen van ons, mèt deze knaap van hierboven, een beetje verwonderd staan te kijken naar hun eigen bevrijding. En nog eens even stil en dankbaar worden, als ze zich indenken, dat het heel anders had kunnen zijn, als God naar recht met ons te werk was gegaan. Maar het is Zijn genade en trouw geweest, die ons bewaard en er doorheen gedragen heeft. Het is, omdat Hij ons liefheeft in Jezus Christus, en niet wil, dat wij, noch als onderduiker, noch als vrije Nederlander, op ons eigen houtje buiten Hem om leven, maar mèt Hem, in Zijn gemeenschap als Zijn kinderen. Hij heeft ons niet alleen uit den Duitschen strik laten ontkomen, maar nog uit een heel andere en veel gevaarlijker strik, dien van den Satan, die ons in zijn greep van zonde en ellende houdt, met de dood als het bittere eind. Die strik ligt nog veel sterker en verraderlijker om ieder mensch heen, goed of slecht en daar ontkomt men zelfs met het grootste overwicht van wapenen niet aan. Maar die strik is gebroken door Jezus Christus, den gekruisigden en opgestanen Heer en Hij roept ons om door het geloof in Hem den weg

der ontkoming op te gaan en te leven als bevrijde kinderen Gods.

Als dat ons duidelijk geworden was in onzen donkeren onderduikers-tijd, dan was er groote winst uit klein verlies voor ons geboren. Dan is dat ondanks alle zorg en onrust een gezegende tijd geweest, dan kan er, nu wij het alles door Gods genade doorstaan hebben, een nieuw tijdperk in ons leven beginnen. God heeft ons niet voor de aardigheid gespaard, maar omdat Hij een bedoeling met ons heeft. Hij heeft als het ware tot Zichzelf gezegd: „Die onderduiker daar in dat hol, of daar bij die boer, die moet Ik hebben. Die mogen ze niet in handen krijgen, de Gestapo of de zwarten of de groenen, of hoe dat gespuis allemaal heet tegenwoordig, en hij gaat ook niet naar Duitschland, die jongen want hij zal niet sterven, maar leven. Ik zal hem bewaren en beschermen, want na de bevrijding, dan gaat hij opnieuw beginnen, met Mij in zijn leven.”

Dus, met andere woorden, mijn vrienden, God geeft je een nieuwe kans. Een kans om Hem te dienen en met Hem je naaste en je Vaderland.

Ik denk weer aan die vogel uit die strik. Als ik uit mijn raam kijk, zie ik er één in den tuin, zoo'n lijster, die in onze jeugd met het paardenhaar gevangen werd. Maar deze heeft geen weet van zulke gevaren. Hij is opgetogen over de malsche regen, die zoo zachtjes en zegenend valt, hij plonst pardoos in een plas en fladdert het water met gulpen over zijn rug en doet net zoo uitgelaten enthousiast als een paar onderduikers die de eerste Tommies zien en elkaar van pure vreugde de schouders staan murw te slaan. Maar straks, als hij zich nog eens plezierig heeft afgeschud, dat de spatters rondvliegen, dan gaat hij er vandoor. Hij snort regelrecht naar de heg, daar heeft dat beest, moet je weten zijn nest. Daar heeft hij vlijtig aan gesjouwd en gebouwd, nu liggen daar eieren in. Straks zie ik hem al af en aan vliegen met voer voor de hongerige jongen, hij rent van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, hij sleept levensmiddelen aan voor zijn gezin, dat hij er zelf mager van wordt.

Snap je het beeld? Bevrijding is goed en heerlijk en een dankzegging waard. God heeft de strik gebroken! Dompel je er maar eens heelemaal in, geniet van het bad der vrijheid, dat de spatters in het rond vliegen. Maar dan: afschudden en aan het werk! Er wacht een taak, op de plaats waar God je gesteld heeft en waarvoor Hij je bewaard heeft. Een taak van bouwen en bewaren. Bouwen aan het halfverwoeste, door den storm zoo zeer gehavende nest van het Nederlandsche volk en van ons eigen gezin.

Bewaren, wat God ons in de donkere jaren die achter ons liggen, heeft geschonken aan geloof en vertrouwen op Hem, aan moed en bereidheid om Hem te dienen.

Het wordt werken, jongens! En gelukkig! Het'op den duur zoo leege onderduikersleven van verveling en klusjes om den tijd te dooden, is voorbij. Het is nu tijd om de hand weer aan de ploeg te slaan, voor ons volk, zoo hard geteisterd, voor het Vaderland, zoo zwaar geschonden, maar ongeschokt in zijn fundamenten.

God roept ons tot de taak, waar Hij ons voor bewaarde. Komaan dan jongens, aan den slag!

AALTEN.

G. P. KLIJN.

Mijn schilt en de betrouwen
Sijt ghij, o God, mijn Heer:
Op U soo wil ick bouwē
Verlaet mij nimmermeer!
Dat ick doch vroom mach blijven
U dienaer t' aller stondt
De tyranny verdrijven
Die mij mijn hert doorwondt

Marnix van St. Aldegonde

Een terugblik.

Het moest wel geheimzinnig toegaan in die tijden, dat ons krantje voor het eerst verscheen, hoofdzakelijk bedoeld als preekenserie voor onderduikers, en al gauw een goede bekende werd voor duizenden. Het was zoo'n echt illegaal gevalletje, waar je geen wijs uit kon, geen naam, geen plaats, geen adres.

Dat is nu niet meer noodig en daarom is het goed in dit laatste nummer nog één keer met open vizier te verschijnen. „De vluchteling in zijn schuilplaats” ontstond uit het verlangen om aan de onderduikers ook geestelijken steun te verlenen. Zij konden immers niet naar de kerk, hadden geen of weinig contact met geestelijk of kerkelijk werk, (de onderduikerscatechisatie's omvatte hen lang niet allen) en toch was er ook bij hen belangstelling en leefden er allerlei vragen naar de kerk en het Evangelie. Zoo kwam vanzelf de gedachte op van een geregeld verschijnend blaadje, hoofdzakelijk inhoudende een preek speciaal voor onderduikers geschreven.

Het initiatief werd genomen door den heer H. B. van Braak te Aalten, een in de illegale en onderduikerswereld in den Achterhoek welbekende figuur. Als redactie trad toen op Ds. Klijn van Aalten, H. B. van Braak, Aalten en D. W. Gesink Jr. van Sinderen. Als uitgever en drukker stelde zich de heer D. Rutgers te Varsseveld beschikbaar, die zijn sporen op illegaal gebied ook al ruimschoots verdiend had.

Het was niet moeilijk zulke speciale onderduikerspreken van de predikanten los te krijgen. Gaarne werkte men mee, als eenmaal het doel bekend was. Zoo herdenken wij de toegewijde medewerking van Ds. Stegeman en Ds. van Petegem van Aalten, van Dr. Berkhof, destijds in Lemele, nu in Zeist, Ds. Gerritsen van Arnhem, Ds. Van Selms te Silvolde en allerlei andere predikanten, voorts gaven hun medewerking G. D. Vossers, Sinderen, Mej. A. Hofs, Varsseveld, Mej. H. van Braak, de h.h. B. Bannink en A. Tuenter allen te Westendorp, terwijl G. de Bree te Aalten, zich speciaal belast heeft met de verspreiding, in samenwerking met allerlei onderduikers, die zelf groote aantallen bij hun collega's rondbrachten.

Het was te voorzien, dat het krantje spoedig een wijde vlucht zou nemen. Niet alleen in den Achterhoek werd het een maandelijks gretig verwachte gast, maar tot ver in Holland, o.a. in de Wieringermeerpolder werd het verspreid. De heeren van Braak en Gesink hebben met hun staf van trouwe verspreiders heel wat gevaarlijk werk verzet om „De vluchteling in zijn schuilplaats” overal te brengen waar het noodig was. Zoo ging de oplage al spoedig met sprongen omhoog. Zooals de meeste lezers wel door mondelinge boodschap hebben vernomen, werd het helaas in April 1944 noodzakelijk de uitgave te staken. De Sicherheitsdienst was de zaak op het spoor gekomen, gelukkig niet doordat men een exemplaar zelf in handen had gekregen, maar slechts een brief, waarin „De vluchteling in zijn schuilplaats” vermeld werd. Het was voor den redacteur een tamelijk benauwd oogenblik, toen hem gevraagd werd wat dat voor een blad was en zijn schietgebed om een vruchtbare fantasie was niet zonder reden. Reeds zag hij in den geest zijn collega's, de redactie, de drukker en verspreiders achter de tralies

verdwijnen, maar — Gode zij dank — werd het gesprek zoo geleid, dat er geen andere figuren in betrokken werden. Om hen niet toch nog in gevaar te brengen, werd besloten het blad voorloopig te staken.

Het doet ons echter goed, dat het in zijn illegaal bestaan zich zoovele goede vrienden heeft verworven. Velen hebben er steun en kracht uit geput in moeilijke dagen. Moge God het werk, in eenvoud en bescheidenheid gedaan, met Zijn zegen achtervolgen.

Een aardige bijzonderheid uit ons werk willen wij onze lezers niet onthouden. Het is, dat ons krantje wellicht de eer genoten heeft aan Hare Majesteit onze Koningin voorgelegd te worden. Eén onzer medewerkers vertrok naar Engeland en zou, daar hij in audiëntie bij Hare Majesteit ontvangen zou worden, over ons blad spreken als over een voorbeeld van geestelijke verzorging van onderduikers en tevens een exemplaar aan de Koningin overhandigen. Indien dit inderdaad is doorgestaan (wij hebben wel bericht ontvangen van de aankomst van onzen medewerker in Engeland, nog niet van zijn audiëntie), dan weten wij zeker, dat H.M. met belangstelling van ons blad heeft kennis genomen. Zonder dat iemand dat hierin Holland wist, is er zoo misschien een oogenblik geweest, dat een onderduiker in zijn hol zijn krantje zat te lezen, terwijl op datzelfde oogenblik H.M. de Koningin in haar werkvertrek te Londen hetzelfde las. Vorstin en onderdaan vereenigd door ons eenvoudig blad! Schooner symbool hadden wij er niet voor kunnen uitdenken.

Redactie en Administratie.

Almachtige God, behoed mijne
ziel voor alle gevaar.

Geef dat niets mij heden schade,
maar dat alles mij tot mijn heil moge dienen
Ja dat ook mijne vijanden mij
tot een zegen worden.

Die den arme geeft, zal geen gebrek hebben
maar die zijne oogen verbergt, zal veel ver-
vloekt worden.

Spr. 28 : 27.

Waarom het lied over „de toekomst” steeds de kop vormde van ons blaadje!

Toen 22 gewapende Hollandsche S.S.ers en zwarte politie in de Zomer van 1943, een boerderij overvisden, en daar na een heele nacht van zoeken niet konden vinden wat ze zochten, werd hun zucht naar „prooi” tenslotte gekoeld, door dan maar de gevangenneming te gelasten van één der zoons. Aan de inmiddels reeds ter assistentie geroepen plaatselijke politiemannen, (dit waren nog echte Nederlanders) werd opgedragen „de insluiting van hun arrestant.”

Even voor het verlaten van het ouderlijk huis, werd aan den arrestant, die in de gegeven omstandigheden zich in handen wist van rechtlooze nazimannen en . . . . onder den indruk van het komende afscheid „een briefje overhandigd.”

Dit „briefje” geschreven door één der „ware” politiemannen en gebeurd uit zijn dienstboekje bevatte de volgende inhoud:

Wat de toekomst brengen moge
Mij geleidt des Heeren hand
Moedig sla ik dus de oogen
Naar het onbekende land

Leer mij volgen zonder vragen
Vader wat Gij doet is goed
Leer mij slechts het heden dragen
Met een rustig kalmen moed.

. . . . Wat deze regels voor dezen arrestant op het moment, maar ook in de dagen van zijn gevangenschap beteekenden, kan deze arrestant niet beter vertolken, dan door deze zelfde regels te plaatsen boven: „De vluchteling in zijn schuilplaats”, het blaadje voor honderden en duizenden lotgenooten. Dat het ook inderdaad voor veel arrestanten — onderduikers — en gevangenen een lied geweest moge zijn, dat in moeilijke oogenblikken, oogenblikken van somberheid en donkerheid, die zoo menig „vluchteling” in zijn vaak donkere schuilplaats bekropen, licht gegeven heeft, dat veel sombere en moedeloze gedachten deed verdrijven. Als „de ex-arrestant” wil ik mede namens al onze onderduikers dezen Gaanderenschen politiemann, danken voor zijn mondeling ZWIJGEN, maar schriftelijk SPREKEN. G.

Wie maakte de gedichten?

Een vraag die momenteel veel tot ons komt. Het was de heer Kees Klap uit Utrecht, die in menig nummer zijn schitterende talent, in de vorm van een dichterlijke bijdrage, ter beschikking stelde. Het spijt ons zeer de heer Klap niet tijdig meer te kunnen bereiken, om ook in dit laatste nummer nog eens een gedicht van hem te kunnen opnemen. G.

Gods bewarende hand.

Menig persoon uit de illegale wereld kan dikwijls getuigen „hoe hij kroop door het oog van de naald.” Hoe „toevallig” wel, hoe „toevallig niet” dit of dat gebeurde. Ook onze verspreiders kunnen meerdere malen getuigen. Laten we nu eens niet onze „handigheid” daar in zien, maar Gods bewarende hand. Hij liet ons veel houden, n.l. ons leven. Alleen vraagt Hij van ons een dienst. „Geef Mij je leven.” Willen wij dit inzetten? Voor onzen geestelijken Bevrijder? We ontvingen de toestemming „genade.” Loop je ook even naar je binnenkamer? Het stuk ligt daar voor onderteekening klaar!

Nog eens voor het laatst.

Om dit herinneringsboekje te volmaken, een afdruk van de „Wenken” welke in bijna alle nummers werd afgedrukt:

WENKEN! Wees altijd uiterst voorzichtig. Doe niet geheimzinnig alsof je veel dingen weet. Laat je niets aangaan. Doe altijd gewoon! Ga niet naar iets, waar je niet beslist noodzakelijk naar toe moet. Kom zoo weinig mogelijk op publieke wegen. Dat is niet alleen voor je eigen bestwil, maar ook voor hen, bij wie je in huis bent! Zorg dat niet zij, door jou onvoorzichtigheid gevaar loopen!

Wees voor anderen een vriend. Help waar je helpen kunt, wat het ook is. Steek de handen uit de mouwen.

En nu iets moeilijks: „Wees tevreden” en tot slot:

HOOR - ZIE - maar ZWIJG!

To Our Liberators!

All divers in the Netherlands give you by this a silent salute!

Next to God you were those who by your

SACRIFICE

COURAGE

FAITH AND

RESOLUTENESS

ANEW MADE FREE FROM FOREIGN BLEMISH

the Netherlands - our native country

We are full of deep feelings of respect towards those who gave their young lives for our freedom

As grateful liberated we shall never forget your sacrifice. May God bless you all on your further-path of life.

THE GRATEFUL DIVERS OF THE
NETHERLANDS!

Aan onze bevrijders!

Alle onderduikers in Nederland brengen U, mede door dezen, een stil saluut.

Naast God waart „gij” het die door uw

OPOFFERING

MOED

TROUW EN

VASTBESLOTENHEID

Nederland - ons Vaderland

OPNIEUW DEED ZIJN: „VAN VREEMDE SMETTEN VRIJ”

Gevoelens van diepen eerbied vervuld ons jegens „hen”, die hun jonge levens moesten laten voor onze vrijheid.

Als dankbare „bevrijden” zullen wij Uw offers nimmer vergeten. Moge God U allen Zijn zegen schenken op Uw verderen levens-weg.

DE DANKBARE ONDERDUIKERS VAN
NEDERLAND!

**Zeer zeker past het ons op deze plaats een
woord van hartelijken dank en eerbiedige
bewondering te richten tot den drukker van
ons blaadje**

**de Heer Rutgers,
zijn gezin en zijn personeel**

**voor de vele moeilijke, angstige, spannende
en opofferende oogenblikken waarin zij hun
taak hebben verricht.**

**Dat dezelfde „bewarende” Hand van God
ook in de toekomst hen allen mild moge
zegenen, is de hoop en de wensch van ons
allen.**

Red.